

EĞİTİM DÜZEYİ-ÜCRET İLİŞKİSİ VE TÜRKİYE'DE ADALET VE EĞİTİM SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Yrd. Doç. Dr. İbrahim G. YUMUŞAK**
Yrd. Doç. Dr. Mahmut BİLEN***
Arş. Gör. Yüksel BAYRAKTAR****
Öğrt. Gör. Armağan TÜRK*****

ÖZET

Eğitim düzeyi ile gelir arasındaki ilişki üzerine özellikle 1990'lardan sonra yapılan çalışmaların sayısında bir artış meydana gelmiştir. Bu duruma beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini açıklamaya çalışan teorilerin gündeme gelmesinin büyük rolü olmuştur. Bu çerçevede beşeri sermaye yatırımı olarak görülen eğitimin gelir üzerindeki etkisi araştırmalara konu olmaktadır. Bu çalışmalara göre, bireyin iktisat biliminin en temel varsayımı olarak kabul edilen rasyonellik varsayımına uygun hareket ettiği varsayıldığında beşeri sermaye yatırımının maliyeti ile beşeri sermayenin getirisini göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Çalışma, beşeri sermaye yatırımı kapsamında eğitim konusunu ele almakta ve eğitimin gelir üzerindeki etkisini Türkiye örneğinde incelemektedir. Bunun için bir dizi tablo analizi yapılarak sürekli eğitim gerektiren akademik kariyer ile diğer bazı meslekler arasındaki gelir düzeyleri analiz edilmektedir. Türkiye'de 1991-2006 yılları arasında akademisyen ve hakimlerin reel ücret

düzeyleri dikkate alınarak iki grubun ömür boyu gelirleri karşılaştırılmaktadır. Çalışmanın bulgusu, Türkiye'de uygulanan kamu ücret politikası gereğince akademisyenliği seçmenin rasyonel bir tercih olmadığıdır.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN EDUCATION LEVEL AND WAGE : AN ASSESMENT ON THE FIELD OF EDUCATION AND JUSTICE IN TURKEY

The number of studies on the relationship between education and wealth has been increased especially after 1990s. As a result, theories that analyzing the impact of human capital on economic growth mentioned frequently during that time. Since the education is considered as an investment to increase the human capital, it has been one of the primary topics of academic studies. Especially, if we assume that a person behaves rationally, which is one of the main characteristics of any economic agents, that person must consider both the costs of human capital and its return.

In this study, as an investment to accumulate the human capital, education and its impact on wealth are being analyzed. In order to point out the results, some tables are being presented and income levels of academic profession, which requires constantly updating person's knowledge, and other professions are compared. The study suggests that a rational person should not choose academic life that promises only long-lasting hardship with lower level of income but any other profession listed on the paper.

GİRİŞ

Adam Smith 1776'da yayımlanan ünlü kitabı "Ulusların Zenginliği"nde, pahalı bir makineyi nitelikli bir işçiye benzetmektedir. Pahalı bir makine ile alışılmışın dışında şeyler üretilebileceğini ifade eden Smith, nitelikli bir işçinin de normal bir işçilere göre daha verimli olduğunu belirtmektedir. Smith'e göre, pahalı bir makinenin maliyetinin yüksek olması yatırımın

* Çalışma, Kocaeli Üniversitesi tarafından 3-5 Kasım 2006 tarihlerinde Kartepe'de yapılan Uluslararası 5. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi'nde sunulan tebliğin yeniden düzenlenmiş halidir.

** Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

*** Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

**** Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

***** Kocaeli Üniversitesi, Kandıra Meslek Yüksek Okulu.

getirisinin de yüksek olması nedeniyle nasıl ki problem teşkil etmiyorsa, nitelikli bir işçiye daha fazla ücret ödenmesi de herhangi bir sorun oluşturmamaktadır (Biçerli, 2000, s. 231). Beşeri sermaye konusunun iktisat literatürüne dahil edilmesinde Smith'in ve Klasik iktisatçıların öncül bir rolü olduğu ifade edilebilir. Nitekim Klasik iktisatçıların değerlerin kaynağı olarak emeği (emek-değer teorisi), neo-klasik iktisatçıların faydayı (fayda-değer teorisi) görmesi, Klasik iktisatçıların beşeri sermayeye biçtikleri rolün önemini belirten önemli bir göstergedir. Bu bağlamda modern beşeri sermaye teorisinin oluşmasında Denison, Schultz ve Becker gibi iktisatçıların Smith'in görüşlerinden hareketle yaptığı çalışmalar önemli rol oynamıştır.

Beşeri sermaye en genel olarak işgücü tarafından içerilen bilgi ve becerilerin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle beşeri sermaye kavramı, iktisadi faaliyetlerle ilgili olarak bireylerde oluşan bilgi, beceri ve diğer nitelikleri ifade etmektedir. Daha geniş bir biçimde beşeri sermaye kavramı üzerinde durulduğunda, bireyin üretken biçimde ortaya koyabileceği tüm nitelikleri kapsamaktadır. Bu nitelikleri edinmek için ise, bireyin belli bir çabada bulunması gerekmektedir. Şöyle ki, yüksek nitelik gerektiren, akademisyenlik, doktorluk, avukatlık gibi meslekler için kişinin ilköğretimden başlayarak yaklaşık yirmi yılın üzerinde bir eğitim sürecinden geçmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu nitelikleri kazanmaya yönelik olarak yapılan faaliyetler yatırım olarak değerlendirilmektedir. Eğitim, sağlık ve mesleki göç faaliyetlerini içine alan beşeri sermaye konusunda, etkilerinin ölçülmesindeki kolaylık ve önemi sebebiyle eğitim yatırımları üzerinde daha fazla durulmaktadır (Yumuşak-Bilen, 2000, s. 82).

Beşeri sermaye kavramı, insan merkezli kalkınma anlayışının gündeme gelmesi ile birlikte önem kazanmıştır. Bu yaklaşımlar, emeği üretim sürecinde kullanılan bir sermaye malı gibi görüp, teori ve modeller üretmişlerdir. Lucas, Grammy ve diğerleri, Cheng ve diğerleri ve Barro tarafından yapılan analizler, nitelikli işgücünü temsil eden beşeri sermayenin ileri teknoloji gerektiren ürünleri daha kolay kullanarak üretimde verimliliğin artmasını sağladığını

ifade etmiştir (Kozlu, 1996). En yüksek katma değer üreten sektörlerin bilgi sektörü içinde yer aldığı günümüzde, bilginin üretilmesi, geliştirilmesi özellikle de dağıtılmasında beşeri sermaye altyapısı önemli bir işleve sahiptir. Beşeri sermaye altyapısının gelişmesi ise devlet tarafından yapılan eğitim ve sağlık yatırımlarının yanısıra hem kamu hem de özel sektörün eğitime yönelik yatırımları ödüllendirmesine bağlıdır.

Çalışma, beşeri sermaye yatırımları içerisinde önemli bir yer tutan eğitime yönelik yatırımların teşvik edilmediğini tespit etme amacını taşımaktadır. Bu amaca ulaşmaya yönelik olarak Türkiye'deki eğitim ve adalet sektöründeki personelin 1991-2006 yılları arasındaki reel ücretleri baz alınarak ömür boyu gelirleri karşılaştırılmaktadır. Kamusal mal olarak kabul edilen adalet ve eğitim sektöründe eğitim düzeyi ve ücret ilişkisinin analiz edilmesi, kamu ücret politikalarının belirlenmesinde yol gösterici bulgulara ulaşılmasını sağlayabilecektir.

Beşeri sermayenin oluşumu ve geliştirilmesinde en temel rolü akademisyenler oynamaktadır. Çalışmada bu nedenle eğitim sektöründeki gelir seviyeleri akademik personelin maaşları tarafından temsil edilmektedir. Adalet sektöründe de en temel işlevi hakim ve savcılar sağlamaktadır. Bundan dolayı adalet sektöründeki gelir düzeylerini hakimlerin maaşları temsil etmektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki adalet ve eğitim sektöründeki eğitim düzeyi-ücret ilişkisi, hakimlerin ve akademisyenlerin ücretleri baz alınarak yapılmaktadır.

Türkiye'de kamu ücretlerinin karşılaştırılmasındaki en büyük zorluk, maaş dışında değişik isimlerle yapılan ödemelerin farklılıklar göstermesi ve bu nedenle tam olarak tespit edilememesidir. Eğitim ile adalet sektörlerinin ve yalnızca maaşların dikkate alınarak karşılaştırma yapılması çalışmanın kısıtlarını oluşturmaktadır. Ulusal güvenlik hizmetini sağlayan nitelikli personelin maaşları hakkındaki veri eksikliği, bu sektörün çalışmaya dahil edilmesini mümkün kılmamıştır.

1. Beşeri Sermaye Gelir İlişkisi

Beşeri sermayenin üretime etkin biçimde katkı sağlaması, sahibinin birçok yönden teşvik edilmesine bağlıdır. Bu nedende iş tatminini sağlamaya yönelik yapılması gereken en önemli unsurlardan birisi çalışana hak ettiği ücreti vermektir. Eğitilmiş emeğin; diğer bir ifadeyle beşeri sermayenin verimliliği üzerinde ücret oldukça önemli bir paya sahiptir. Nitekim Klasik iktisatçılara göre emek arzı, reel ücretin bir fonksiyonudur. Çünkü emeğini arz edenlerin sahibi olduğu beşeri sermayenin ne kadarını üretime aktaracağı, sadece kendi iradesinde olan bir husustur. Çalışanın hak ettiği ücreti aldığına olan inancını yitirmesi durumunda, sahip olduğu beşeri sermayeyi etkin kullanmamak suretiyle işletmeyi önemli ölçüde üretim kaybına uğratabilir. Beşeri sermayenin önemine bu anlamda Yeni Keynesyen iktisatçılar da değinmiştir. Yeni Keynesyenlere göre, bir ekonomide doğal işsizlik oranının üzerinde bir işsizlik olması durumunda, Yeni Klasik iktisatçıların görüşlerinin aksine, ücretlerin düşme yönünde esnek olmaması nedeniyle işsizlik oranının azalması mümkün olmamaktadır. Etkin ücret teorileri ve süre teorileri bağlamında açıkladıkları bu hususa göre, işverenler çalışanın işyerine bağlılığını yitirmemesi, verimliliğinin düşmemesi için düşük ücretli işçi çalıştırmayı istemeyeceklerdir.

Özellikle bilişim sektörünün de gelişmesiyle birlikte birçok iş yoğun beşeri sermaye gerektirir hale gelmiştir. Yoğun biçimde beşeri sermaye gerektiren, dolayısıyla üretime kas gücü yerine beşeri sermaye ile katılan çalışanların, yapmış oldukları iş esnasında sahibi oldukları beşeri sermayenin ne kadarını kullandıklarını fiziki gözlemlerle tespit etmek mümkün değildir. Buna göre, ücretler çalışanın verimliliğine bağlı olarak belirlenmelidir. Ücretler verimliliğe göre belirlendiğinde, verimliliğinden fazla ücret talep eden işgücü, ya yeteneklerini geliştirmek ya da daha öz verili çalışmak suretiyle işletmeye olan katkısını; yani verimliliğini arttıracaktır. Çünkü işgücünün verimliliğinin etkileyen en önemli şey, sahip olduğu beşeri sermayenin miktarı ve niteliğidir. Dolayısıyla çalışanlar daha fazla ücrete sahip olmak için çalıştıkları beşeri sermayenin miktarını ve

niteliğini geliştirmek zorunda kalacaklardır (Başoğlu-Ölmezoğulları-Parasız, 1999, s. 52). Çalışanın hak ettiği ücreti alamaması bir yandan çalışanların verimsizliğine, diğer yandan ise, ilgili ülkeden beşeri sermaye kaçışına neden olmaktadır. Daha ziyade az gelişmiş ülkelerde uygulanan yanlış ücret politikaları, zor şartlarda oluşan ve kıt olan beşeri sermayenin önemli bir kısmının daha yüksek ücret nedeniyle gelişmiş ülkelere kaçmasına neden olmaktadır (Yumuşak-Bilen, 2003, s. 87).

Ekonominin genel yapısı, eğitimle kişisel gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi dolaysız olarak etkilemektedir. Piyasa şartlarından bağımsız olarak gelişen ve mesleki tercihlerin bağımsız olarak yapılmadığı bir ekonomide eğitimin kişisel gelir dağılımına etkisi beklenenden daha düşük olabilir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, ebeveynlerin sosyal statüsü çocukların aldığı eğitimi ve elde ettiği geliri daha yüksek oranda etkilemektedir. Yine bu ülkelerde eğitimin kazançları açıklamadaki rolü gelişmiş ülkelerekinden daha fazla olmaktadır zira eğitim almış kişilerin sayısı oldukça azdır. Gelişmekte olan ülkelerde nitelikli eğitim almış kişilerin sayısı az olduğundan ve bu durumun en azından kısa sürede değiştirilmesi mümkün olmadığından, arz ve talebe bağlı olarak gelir elde etmede eğitimin etkisi yüksek olmaktadır. Diğer bir ifadeyle gelişmekte olan ülkelerde kazanç farklılıklarını açıklamada eğitimin etkisi gelişmiş ülkelere göre daha fazla olmaktadır (Yumuşak-Bilen, 2000, s. 83).

Eğitim, ekonomideki yüksek ve düşük gelirli mesleklere sahip olmayı belirleyebilir. Eğitim yatırımlarının kişisel gelir dağılımını etkilemesi düşük ve yüksek gelir getiren mesleklere sahip olmayla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Meslekle birlikte cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve mesleki statü kişisel gelir eşitsizliklerini ortaya çıkarmada etkili olan en önemli faktörlerdir. Beşeri sermaye yatırımlarının gelir dağılımını etkilemesi meslek seçimi, mesleki statünün belirlenmesi ve ebeveynlerin eğitim seviyelerinin çocuklarının alacağı eğitimde etkin olmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Bu çerçevede yapılan çalışmaların birçoğunda beşeri sermaye eğitim seviyesi ile temsil edilmiştir. Mankiw ve diğerleri beşeri sermaye ölçüsü olarak orta öğretime kayıt yaptırmış 15-19 yaş arası nüfusun aktif nüfusa oranını kullanırken; Barro ve diğerleri 25 yaş üstü nüfusun ortalama olarak okula devam etme süresini ele almışlardır. Bununla birlikte Ramirez ve diğerleri ile Güloğlu ve diğerleri farklı olarak beşeri sermayeyi beşeri kalkınma indeksiyle ölçmüşlerdir. Kar ve diğerleri beşeri sermayenin oluşumuna ve kalitesine katkı sağladıkları göz önünde bulundurularak beşeri sermaye göstergesi olarak eğitim harcamaları ve sağlık harcamalarının GSMH içindeki paylarını ele almışlardır. Bu çerçevede beşeri sermayenin eğitim düzeyi, sağlık ve hayat standardını temsil eden değişik göstergelerle ölçüldüğü görülmektedir. Bu göstergelerin ölçüm konusunda ele alınması, toplumların kalkınmasında önemli bir unsur olan insan unsurunun iyi bir eğitim düzeyine, sağlıklı bir yaşama ve yüksek bir hayat standardına sahip olması gerektiği düşüncesidir (Dura-Atik-Türker, 2004, s. 14).

Hem ulusal hem de küresel düzeyde artan gelir eşitsizliği ve artan yoksulluk olgusu, eğitim düzeyi ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi analiz etmeye yönelik çalışmaların son dönemde artmasında önemli bir rol oynamaktadır. Gelir eşitleyici bir özelliğe sahip olan eğitim yoksullukla mücadelede ve gelir dağılımını iyileştirme açısından önemli bir yere sahiptir (Sarı, 2002, s. 367). Literatürde geniş kabul gören ekonomik adaleti sağlamakla ile ekonomik büyümeyi sağlamak arasındaki trade-off sorunu, eğitim için tersine dönmektedir. Yani eğitime yönelik yapılan her yatırım, hem ekonomik adaleti hem de ekonomik büyümeyi paralel bir şekilde sağlamaya yardımcı olmaktadır. Yoksul bir ailenin çocuğuna yapılan eğitim yatırımı sadece eğitim alan çocuğun değil aynı zamanda o ailenin yoksulluk tuzağından çıkmasını önemli ölçüde yardım etmektedir. İfade edilen bu analizlerin bir başka yönde geçerliliği TÜİK tarafından yapılan yoksulluk araştırmasıyla teyit edilmektedir. Türkiye'de 6 ve daha yukarı yaştaki fertlerin eğitim seviyelerine göre yoksulluk riski okuma yazma bilmeyenler

için % 40.6, okur yazar olup bir okul bitirmeyenler için % 32.4, lise mezunları için % 9.7 ve üniversite mezunları için % 0.7'tir (TÜİK, 2006). Böylece, yoksulluk riskinin eğitim seviyesi yükseldikçe azaldığı tespit edilmiştir. Eğitimin bu anlamdaki önemi, mikro düzeyde kişisel geliri, makro düzeyde ekonomik büyüme ve adaleti sağlama üzerinde önemli düzeyde etkili olmasıdır.

Beşeri sermaye yatırımlarının mikro etkileri birey, aile ve firmalar üzerinde görülür. Görülen bu mikro etkiler belirli alanlarda yoğunlaşarak ülkenin makro-ekonomik alanlarına da sirayet etmektedir. Şöyle ki, eğitime yapılan yatırımlar sonucunda kişisel gelirlerde meydana gelen artış, birey aile ve firmaların gelir artışına sebep olabileceken, bu durumun yaygınlaşması gelir dağılımı, teknolojik gelişim, emek piyasası, tarım ve sanayi sektörleri, verimlilik ve bölgesel kalkınma farklılıkları üzerinde etkiye neden olabilecektir. Bu etkiler dolaysız olabileceği gibi toplumsal, siyasi ve demografik faktörler vasıtasıyla dolaylı yollardan da gerçekleşebilir (Yumuşak-Bilen, 2000, s. 82).

Eğitim gelir ilişkisi üzerine yapılan ampirik araştırmalar gelir ile eğitim arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya yönelik olmuştur. Mikroekonometrik çalışmalar genel olarak eğitimin gelirin en önemli açıklayıcı faktörlerinden biri olduğunu ortaya koyarken, önemli ölçüde makroekonometrik çalışma da aksi sonuçlar elde etmiştir (Benhabib ve Spiegel, 1994; Barro ve Sala-i Martin, 1995). Krueger ve Lindahl (1999, 2000) de makroekonometrik çalışmalarda eğitim ile gelir değişkenleri arasında anlamlı sonuçlar elde edilememesini kullanılan verilerin ölçüm hatasına bağlamışlardır. Her iki çalışmada da ölçüm hatalarının giderilmesi ile mikroekonometrik çalışmaların bulduğu sonuçlara yakın sonuçlar elde edilmiştir. (Krueger-Lindahl, 2001, s. 1130)

Bu konuda Türkiye üzerine yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Dayıoğlu ve Kasnakoğlu (1997) çalışmasında, eğitimin gelirin önemli bir belirleyicisi olmasının yanı sıra, kadınların eğitim getirisinin erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Kentsel ücretliler için benzer bir çalışma Tansel

(1994)'de yapılmış ve büyük oranda eğitim seviyesindeki artışa bağlı olarak gelirin arttığı sonucuna varılmıştır. Özcan ve diğerleri (2003) de ücretliler ve kendi adına çalışanlar açısından eğitim gelir ilişkisi incelenmiş ve kendi adına çalışanların eğitim düzeyi ile gelir arasında daha yüksek bir ilişki bulunmuştur. Yine Üçdoğruk, Özcan ve Özcan (2000)'de, 'gelişmişlik endeksi'ne göre seçilen İstanbul, Malatya, Adana ve Diyarbakır illeri için yapılan bir çalışmada eğitimin getirisinin gelişmişlik farkına bağlı olarak % 6 ile % 8 arasında değiştiği yönünde bulgular bulunmuştur. Genel olarak, az gelişmiş illerde kadının eğitime bağlı gelirinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Sarı, 2002, s. 369).

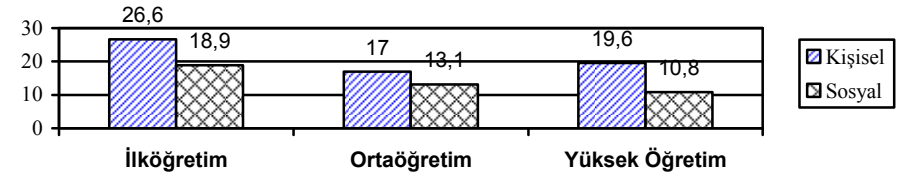
1.1. Eğitim-Gelir İlişkisi

Eğitim, bireylere ekonomik ve sosyal açıdan faydalar sağlamaktadır. Eğitimin bireye sağladığı getiriler kişisel ve sosyal getiri olmak üzere iki biçimde ortaya çıkmaktadır. Eğitimin kişisel getirisi şöyle tanımlanmaktadır; Eğitim almanın kişiye özel, gerçek ve fırsat maliyetinin indirgenmiş şimdiki değeriyle, eğitim almış kişinin vergisi düşüldükten sonra eline geçen kazancın indirgenmiş şimdiki değerinin birbirine eşit olması durumunu gerçekleştiren içsel getiri oranıdır (Tansel, 1995, s. 20-23). Beşeri sermaye teorisine göre bireyler, ek eğitimin getirisi, sermayenin özel maliyetine eşit olana kadar eğitim yatırımı yapmayı sürdürecektir. Eğitimin sosyal getirisi ise, eğitim sayesinde elde edilen pozitif dışsallıkları içermektedir. Eğitim sayesinde elde edilen pozitif dışsallıkların tespit edilmesinin zorlukları nedeniyle, ölçülebilen sosyal getiri kişisel getiriye göre daha düşük düzeyde kalmaktadır. Eğitimin ölçülebilen özellikle de sosyal getirisinin düşük tespit edilmesi, onun getirilerinin görüldüğünden az gözükmesine neden olmaktadır.

Eğitimin kişisel getiri oranı, farklı yöntemlerle tespit edilmektedir. Bunlardan birincisi, T. W. Schultz ve G. Becker'ın kullandığı, maliyet ve kazançların yaş ve eğitim gruplarına göre dağılımının belirlendiği "detaylı yöntem"dir (elaborate type). Bu yöntem, tam yöntem olarak da isimlendirilmektedir. İkincisi, J. Mincer

tarafından kullanılan ve bir yıllık eğitimin kişisel kazanca yaptığı katkıyı gösteren "kazanç fonksiyonu" yöntemi"dir (Mincer yöntemi). Diğer bir yöntem ise "kısa yol" yöntemidir¹. Çeşitli yaş ve eğitim durumlarına göre kişisel getirinin belirlendiği tam yöntem, diğerlerine göre kapsamlı analizler yapmaya daha elverişlidir. Tam yöntemde ayrıca, eğitimin toplumsal maliyet ve getirilerini içeren sosyal getiri oranı da belirlenmektedir. Mincer yöntemi, ek bir eğitim yılının kişisel kazanca katkısını ölçmektedir. Kısa yol yöntemi ise Mincer yönteminin daha kestirme bir uygulamasıdır. Eğitimin getiri oranlarının tespitinde genellikle tam yöntem ve Mincer yöntemi kullanılmaktadır.

Grafik 1 : Eğitimin Kişisel ve Sosyal Getirisi



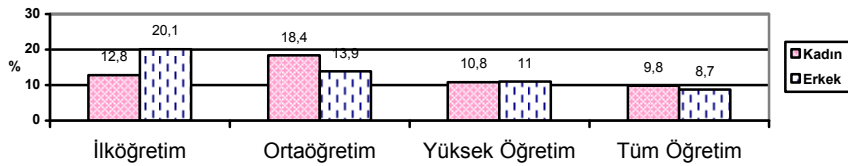
Kaynak: Psacharopoulos, George-H. Antony Patrinos, "Returns to Investment in Education:A Further Update," **World Bank Policy Research Working Paper**, No: 2881, September 2002, s. 15.

Grafik 1'de Psacharopoulos-Patrinos (2002) tarafından 83 ülke için tam yöntemle hesaplanan getiri oranlarına göre ilk, orta ve yükseköğretimin kişisel ve sosyal getirileri; Grafik 2'de eğitimin getirilerin Mincer yöntemiyle hazırlanarak cinsiyete göre getirisi gösterilmektedir. Grafik 1'de görüldüğü üzere, ilköğretimin kişisel getirisi, orta ve yüksek öğretimin kişisel getirisinden yüksektir. Yine ilköğretimin sosyal getirisi de orta ve yükseköğretimden daha

¹ Yöntemler hakkında ayrıntılı bilgi için; Psacharopoulos, George, "Returns to Education: an updated international comparison," **Comparative Education**, Cilt: 17, Sayı: 3, Yıl: 1981, s. 322-326.

yüksektir. İlköğretimin getirisinin orta ve yükseköğretimden daha fazla olması, azalan marjinal fayda kavramıyla açıklanabilir. Bu durum ise, yüksek öğretimin cazibesini yitirmesine neden olacaktır. Ayrıca, eğitimin her düzeyindeki kişisel getiri, sosyal getiriden fazladır. Kişisel getirinin sosyal getiriden yüksek olmasının, sosyal getiri içerisinde yer alan ve eğitim neticesinde oluşan pozitif dışsallıkların hesaplanmasında karşılaşılan güçlükler gelebilir. Bu durumda, eğitimden sağlanan sosyal getiri, ölçülebilen minimum düzeyi göstermektedir.

Grafik 2 : Cinsiyete Göre Eğitimin Getirisi (%)



Kaynak: Psacharopoulos-Patrinou, s. 15

Grafik 2'de, cinsiyete göre eğitimin getirisi incelendiğinde ilköğretimin kadınlara sağladığı getiri % 12,8 iken, erkeklere sağladığı getiri % 20,1 olmaktadır. Yine aynı şekilde, yükseköğretimin kadınlara sağladığı getiri % 10,8 olurken, erkeklerde % 11 olmaktadır. Ortaöğretimin kadınlara sağladığı getiri % 18,4 iken, erkeklerde % 13,9 düzeyinde olmuştur. Ortaöğretimin sağladığı getiri açısından kadınlar erkeklerden daha fazla getiri elde etmektedir. Benzer olarak Psacharopoulos'un 1985'de yaptığı çalışmada kadınlar ve erkeklerde ilköğretimin getirisi sırasıyla % 17 ve % 19, ortaöğretimin getirisi sırasıyla % 21 ve % 16, yüksek öğretimin getirisi sırasıyla % 14 ve % 15 olarak hesaplanmıştır (Psacharopoulos, 1985, s. 589).

1.2. Akademik Personel Maaşlarının Yıllar İtibariyle Analizi

Eğitimin ekonomik olarak ödüllendirilmesi, beşeri sermaye yatırımı olarak eğitimin teşvik edilmesi için en temel gerekliliktir. Bu aşamada beşeri sermaye yatırımlarının en geniş anlamda yapıldığı üniversitelerde üretimin temel girdisi olan akademik kadronun elde ettiği gelir ile çeşitli meslek gruplarının gelirlerinin karşılaştırmalı analizine yer verilmektedir.

Tablo 1'de akademik personelin Ocak 1991'den Ocak 2006'ya kadar olan maaşları verilmektedir. Maaşlarda yıllar itibariyle bir artış olmuş olmasına rağmen fiyat indeksinin gerisinde kalmıştır. 1991 den 2006'ya araştırma görevlisi maaşları 756 kat, yardımcı doçent maaşı 640 kat, doçent maaşı 679 kat ve profesör maaşları 709 kat artarken, fiyatlar 725 kat artmıştır. Dolayısıyla fiyat artışlarından en fazla olumsuz etkilenen akademik kadro yardımcı doçentler olurken, fiyat artışından en az etkilenen kadro profesör kadroları olmuştur.

Tablo 1 : Akademisyen Maaşları 1991-2006

DÖNEM	ARŞ. GÖR. 7/1	YRD. DOÇ. 3/1	DOÇENT 1/4	PROF. 1/4
1991-Ocak	1.187.100	1.854.800	2.445.100	3.439.700
1992-Ocak	2.073.000	3.258.600	4.387.700	6.637.000
1993-Ocak	3.363.000	5.242.000	6.967.000	10.275.000
1994-Ocak	6.039.000	9.060.000	10.850.000	16.832.000
1995-Ocak	12.029.000	17.022.000	19.478.000	28.259.000
1996-Ocak	21.539.000	29.119.000	33.560.000	47.824.000
1997-Ocak	50.310.000	73.292.000	86.931.000	122.687.000
1998-Ocak	89.676.000	130.024.000	153.971.000	216.747.000
1999-Ocak	157.922.000	225.465.000	265.672.000	377.147.000
2000-Ocak	218.520.000	311.880.000	367.470.000	521.600.000
2001-Ocak	294.500.000	420.360.000	495.310.000	702.680.000
2002-Ocak	489.940.000	699.020.000	1.064.460.000	1.619.780.000
2003-Ocak	631.750.000	868.450.000	1.282.150.000	1.910.800.000
2004-Ocak	714.100.000	963.050.000	1.401.050.000	2.067.150.000
2005-Ocak	796.000.000	1.070.000.000	1.552.000.000	2.285.000.000
2006-Ocak	899.000.000	1.190.000.000	1.663.000.000	2.443.000.000

Kaynak: Maliye Bakanlığı / DİE

Tablo 2’de akademik personelin maaşları reel olarak verilmiştir. Buna göre bir araştırma görevlisinin maaşı Ocak 1991 itibariyle 2024,4 iken, Ocak 2005 itibariyle 1869, yardımcı doçentin maaşı Ocak 1991 itibariyle 3163,0 iken, Ocak 2005 itibariyle 2512,7, doçentin maaşı Ocak 1991 itibariyle 4169,7 iken, Ocak 2005 itibariyle 3644,5 ve son olarak profesörün maaşı Ocak 1991 itibariyle 5865’8 iken, Ocak 2005 itibariyle 5365,8 olmuştur. Reel olarak tüm akademik personel gelir kaybına uğramış ve gelir kaybından en az etkilenen profesör maaşları olurken, en fazla etkilenen yardımcı doçent maaşları olmuştur. Dikkat çekici bir

diğer husus, 1990-1994 arası maaşlarda ciddi bir dalgalanma gözlenmez iken, 1995’de tüm akademik personelin maaşında bir azalma meydana gelmiştir. Bunda 1994 Krizinin etkisi olması muhtemeldir. 1995-1996 yılları 5 Nisan Kararları’nın da etkisiyle maaşlarda ciddi bir artış olmazken, 1997 yılı itibariyle tüm akademik personelin maaşı 1991’de ki seviyesinin üstüne çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle, akademik personelin maaşlarında bir iyileştirme söz konusu olmuştur. Kamunun maaşları arttırıcı politikasının enflasyonist etkileri 1998’ yılında hissedilmiş ve reel olarak maaşlarda bir düşme meydana gelmiştir. 1999 yılında yine tüm akademik personelin maaşlarında reel bir artış meydana gelmiştir. Ancak 1999 yılından sonra araştırma görevlileri için 2003 hariç, yardımcı doçentler için ise tüm yıllar itibariyle tekrar reel olarak gelir artışı olması söz konusu olmamıştır. Bu dönemin 2000-2001 Krizine rast gelmesi, gelir kaybının daha da derinleşmesinde rol oynamıştır. 2000-2001 yılları itibariyle doçent ve profesör maaşları da reel olarak azalırken, 2002 yılında doçent ve profesör maaşlarına has yapılan bir iyileştirme ile gelir kayıpları telafi edilmeye çalışılmıştır. Kanımızca bu durum akademik hayatın başında olan araştırma görevlileri ile olgunlaşma dönemine ilk adımlarını atan yardımcı doçentlerin performansı üzerinde olumsuz etkiye sahip olmuştur. Maaş artışı konusunda oluşturan bu ikilik ile birlikte akademik personelin maaşları arasındaki makas artmıştır. Bu durumu Tablo 3’de daha açık bir biçimde görmek mümkündür.

Tablo 2 : Akademisyen Maaşları (Reel) 1991-2005

	ARŞ. GÖR. 7/1	YRD. DOÇ. 3/1	DOÇENT 4/1	PROF. 1/4
1991-Ocak	2024,4	3163,0	4169,7	5865,8
1992-Ocak	1980,5	3113,2	4191,9	6340,9
1993-Ocak	2011,0	3134,6	4166,1	6144,2
1994-Ocak	2128,7	3193,5	3824,5	5933,0
1995-Ocak	1838,7	2601,9	2977,3	4319,6
1996-Ocak	1823,7	2465,4	2841,4	4049,1
1997-Ocak	2465,7	3592,0	4260,5	6012,9
1998-Ocak	2180,1	3161,0	3743,2	5269,3
1999-Ocak	2330,8	3327,7	3921,1	5566,4
2000-Ocak	1928,8	2752,9	3243,6	4604,1
2001-Ocak	1910,1	2726,4	3212,5	4557,4
2002-Ocak	1841,7	2627,7	4001,4	6089,0
2003-Ocak	1882,5	2587,9	3820,6	5693,9
2004-Ocak	1830,2	2468,2	3590,8	5298,0
2005-Ocak	1869,2	2512,7	3644,5	5365,8

Tablo 3'de Akademik personelin maaşlarının profesör maaşlarına oranı gösterilmektedir. Tablo 3'de de görüleceği üzere 1991'de araştırma görevlisinin maaşının profesör maaşına 0,35 iken, 2000 de 0,42'ye çıkmış, 2002'de 0,30 düşmüş ve 2005'de tekrar 0,35'e yükselmiştir. Yardımcı doçentin maaşının profesör maaşına oranı 1991'de 0,54 iken, 1996'de 0,61'e çıkmış, 2002'de 0,43'e düşmüş ve 2005'de 0,47'ye çıkmıştır. Ancak 2005 yılı itibariyle profesör maaşına olan oranı en fazla düşen akademik personel olmuştur. Doçent maaşının profesör maaşına oranı 1991'de 0,71 iken, 1994'de 0,64'e düşmüş, 1998'de 0,71 tekrar geri çıkmış, 2005 itibariyle ise, 0,68'e düşmüştür. Türkiye'deki özellikle devlet üniversitelerinde akademik hiyerarşide profesörlük unvanını alıncaya kadar önemli

düzeyde akademik çalışma yapma zorunluluğu varken, ödüllendirmenin böylesine farklılaşması dikkat çekicidir.

Tablo 3 : Akademik Personelin Maaşlarının Profesör Maaşına Oranı

	ARŞ. GÖR. 7/1	YRD. DOÇ. 3/1	DOÇENT 4/1
1991-Ocak	0,35	0,54	0,71
1992-Ocak	0,31	0,49	0,66
1993-Ocak	0,33	0,51	0,68
1994-Ocak	0,36	0,54	0,64
1995-Ocak	0,43	0,60	0,69
1996-Ocak	0,45	0,61	0,70
1997-Ocak	0,41	0,60	0,71
1998-Ocak	0,41	0,60	0,71
1999-Ocak	0,42	0,60	0,70
2000-Ocak	0,42	0,60	0,70
2001-Ocak	0,42	0,60	0,70
2002-Ocak	0,30	0,43	0,66
2003-Ocak	0,33	0,45	0,67
2004-Ocak	0,35	0,47	0,68
2005-Ocak	0,35	0,47	0,68

Akademik personelin özlük hakları ile ilgili olarak Türk Eğitim-Sen'in yapmış olduğu bir çalışmada, Türkiye'de devlet üniversitelerinde görev yapan kıdemli bir profesörün maaşının cari kurlar dikkate alındığında 1322 Euro, AB üyesi ülkelerde ise en düşük 11000 Euro, en yüksek 22000 Euro arasında değiştiğini göstermektedir. Dolayısıyla Avrupa Birliği'ne üye ülkelerdeki bir profesörün maaşı ile Türkiye'de aynı düzeydeki bir profesörün maaşları arasında 17 katlık bir uçurum bulunmaktadır.

Yine Türkiye'deki birinci derece bir doçentin maaşı 846 Euro iken, AB ülkelerinde ise 6.600-13.200 Euro arasında değişmektedir. Aynı

durum yardımcı doçent maaşı içinde söz konusudur. Üçüncü derecede bir yardımcı doçentin maaşı Türkiye'de 687 Euro, AB üyesi ülkelerde 6.600-12.100 Euro arasında değişmektedir. Benzer olarak Türkiye'de 4. derecedeki bir araştırma görevlisi 529 Euro maaş alırken AB üyesi ülkelerde 4.400-7.700 Euro arasında değişmektedir (Türk Eğitim-Sen, 2006, s. 10). Neticede uğraşı konusunun aynı olmasına ve aynı uluslararası kriterlerle karşı karşıya bulunmuş olmasına karşın ücretler konusunda çok büyük bir dengesizlik bulunmaktadır. Bu anlamda akademik personelin verimliliğinin artıp, uluslar arası düzeyde bir standardı yakalayabilmesi için rahat ve huzurlu bir çalışma ortamının tesis edilmesi gereklidir.

Tablo 4 : Türkiye AB Karşılaştırması, 2006 (Euro)

	Türkiye	Avrupa Birliği
Araştırma Görevlisi	588	4.400 / 7.700
Doçent	846	6.600 / 13.200
Profesör	1.690	11.000 / 22.000

Kaynak: DİE-Maliye Bakanlığı, Türk Eğitim-Sen, 2006.

1.3. Adalet Personelinin Maaşlarının Yıllar İtibariyle Analizi

Tablo 5'de adalet personeline bir gösterge olarak hakim maaşları ele alınmıştır. Tablo 5 de hakim ¼ kadro derecesiyle görev yapan ve mesleğe yeni başlayan bir hakim adayı maaşı nominal ve reel olarak gösterilmektedir. 1991-2005 dönemi için maaşlar ele alındığında hem 1. sınıf hakiminin hem de hakim adayının maaşı reel olarak artış göstermiştir. Ancak bu verilere 2006 yılı itibariyle yapılan ve kademeli olarak % 17 ile % 44 arasında yapılan maaş iyileştirmeleri ilave edilmemiştir.

Tablo 5 : Hakim Maaşları 1991-2006

	NOMİNAL		REEL	
	HAKİM (1. SINIF) 1/4	HAKİM ADAYI 9/1	HAKİM (1. SINIF) 1/4	HAKİM ADAYI 9/1
1991-Ocak	3.371.700	1.129.600	5749,8	1926,3
1992-Ocak	6.384.400	1.973.600	6099,6	1885,5
1993-Ocak	12.179.000	3.086.000	7282,8	1845,4
1994-Ocak	25.733.000	9.194.000	9070,5	3240,7
1995-Ocak	33.654.000	12.636.000	5144,2	1931,5
1996-Ocak	58.720.000	24.276.000	4971,7	2055,4
1997-Ocak	148.203.000	61.296.000	7263,4	3004,1
1998-Ocak	261.544.000	108.964.000	6358,4	2649,0
1999-Ocak	452.346.000	189.854.000	6676,3	2802,1
2000-Ocak	625.580.000	262.690.000	5521,9	2318,7
2001-Ocak	1.151.050.000	353.780.000	7465,4	2294,5
2002-Ocak	1.912.820.000	588.420.000	7190,5	2211,9
2003-Ocak	2.242.550.000	743.300.000	6682,5	2214,9
2004-Ocak	2.418.400.000	834.100.000	6198,2	2137,7
2005-Ocak	2.861.730.000	1.098.290.000	6720,1	2579,1
2006-Ocak	3.055.660.000	1.220.347.500		

2. Akademik Personelin Maaşlarının Adalet-Eğitim ve Güvenlik Sektörleri İle Karşılaştırılması

Tabloda 6'da 1991 yılı 100 olarak kabul edilmek suretiyle akademik, adalet, eğitim, güvenlik ve idari personelin maaşlarında meydana gelen değişiklik karşılaştırılmıştır. Tabloda da görüleceği üzere, 1991'de 100 olan araştırma görevlilerinin maaşı 2005'de 92'ye, yardımcı doçentlerin maaşı 79'a, doçentlerin maaşı 87'ye, profesörlerin maaşı 91'e düşmüştür. Tüm akademik personelin

maaşında bir düşme meydana gelirken, en fazla gelir kaybı yardımcı doçent maaşında meydana gelmiştir.

Yine Tablo 6 milli eğitim personeli için incelendiğinde 1991'de 100 olarak kabul edilen gelir düzeyi öğretmen $\frac{1}{4}$ için 81'e düşmüş, öğretmen 9/1 için 112'ye çıkmıştır. Yine öğretmen maaşları 1994 Krizi sonrası son on beş yılın en düşük seviyesine düşmüştür. 1995 yılı için $\frac{1}{4}$ kadro derecesinde olan bir öğretmenin geliri 62'ye, yeni başlayan 9/1 kadro derecesinde olan bir öğretmenin geliri 74'e düşmüştür. Sonraki yıllarda tekrar yükselişe geçmek ile birlikte 2000-2001 Krizinin etkisiyle tekrar düşüşe geçmiştir. Dikkat çekici bir husus, yeni başlayan öğretmen açısından reel olarak gelir artışı olmuş olmasına rağmen yetişkin öğretmenlerin reel olarak gelir kaybetmesidir. Bu durumun nedenlerinden birisi yeni öğretmen maaşlarının nispi olarak düşük görülmesinden dolayı iyileştirmelere konu olması ve böylece mesleğe girişin cezpl edilmesidir.

Tablo 6 emniyet personeli için incelendiğinde $\frac{1}{4}$ kadro derecesine sahip olan bir emniyet müdürü 1991 için 100 olan geliri 98'e düşmüş; lise mezunu ve 9/2 kadro derecesine sahip olan bir polis memurunu geliri ise, ele alınan dönem için 100'den 118'e çıkmıştır. Daha yüksek eğitim ve beceri isteyen ilçe emniyet müdürü gelir kaybına uğrarken, temel sayılabilecek bir düzeyde eğitime sahip olan bir polis memurunun geliri reel olarak artış göstermiştir. Benzer olarak kriz yıllarında ele aldığımız her iki emniyet personeli gelir kaybı yaşamıştır.

Tablo 6 adalet personeli için incelenirse, birinci sınıf bir hakimin maaşı 1991 için 100 iken, 2005'de 134'e; 9/1'i kadro derecesine sahip olan bir hakim adayının maaşı ise 100'den 134'e çıkmıştır. Ele alınan her iki adalet personelinin maaşı artış göstermiştir. Ayrıca bu rakamlara son iyileştirmeler ilave edilmemiştir. Son iyileştirmelerle birlikte adalet personelinin maaşı ile diğer kariyer meslekle arasındaki maaş farklılığı iyice açılmıştır. Nitekim 2006 yılı itibariyle yapılan iyileştirmelerle hakim maaşları kademeli olarak % 17 ile % 44'7 arasında arttırılmıştır.

Son olarak Tablo 6 idari nitelikte görev yapan memurlar için incelendiğinde $\frac{1}{4}$ kadro derecesi ile çalışan bir şube müdürünün 1991'de 100 olan maaşı, 2005'de 75'e, $\frac{1}{4}$ kadro derecesine sahip olan bir memurun maaşı 72'ye düşerken; 9/1 kadro derecesi ile çalışan bir memnun maaşı 100'den 150'ye; ilkokul mezunu 15/1 kadro derecesi ile çalışan bir memurun maaşı 100'den 155'e yükselmiştir. Tablo 6 dikkatle incelendiğinde yüksek öğretim gerektiren şube müdürünün maaşı yılları itibariyle azalırken, ilkokul mezunu bir memurun maaşı artış göstermiştir. Bu durumda kamunun geçmiş yıllarda uyguladığı yanlış ücret politikasını düzeltme çabası söz konusu olabilir. Bununla birlikte gelirden yaşanan iyileşmenin nispi bir iyileşme olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Mutlak rakamlar bazında incelendiğinde yüksek eğitim gerektiren bir çok mesleğin açlık sınırının üstünde yoksulluk sınırının altında kaldığı görülecektir. Şöyle ki, Türk Harbi İş sendikasının 2006 yılı itibariyle yapmış olduğu bir araştırmada dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 534,87 YTL, yoksulluk sınırı 1721,67 YTL olarak belirlenmiştir.²

Buna göre araştırma görevlisi, yardımcı doçent ve doçent açlık sınırının üstünde yoksulluk sınırının altında bir gelir düzeyine sahiptir. Akademik personel içinde yalnızca profesörler yoksulluk sınırının üstünde bir gelire sahiptir. Yoksulluk sınırının altında bir gelir düzeyi ile hem hayatını idame ettirmek, hem de uluslararası nitelikte bilimsel araştırma yapabilmek için koşullar oldukça zorlaşmaktadır. Aynı durum milli eğitim personeli içinde geçerlidir. Yine lise mezunu bir polis memuru açlık sınırının üstünde yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. İdari olarak görev yapan memurun şube müdürü de dahil yoksulluk sınırının altında çalışmaktadır. Adalet personeli olarak ele aldığımız hakim maaşları son yapılan düzenleme ile yoksulluk sınırının üstünde belirlenmiştir.

² Ayrıntılı bilgi için bakınız, <http://www.harbi-is.org.tr> (12. 10 2006).

**Tablo 6 : Eğitim-Adalet-Güvenlik ve İdari Personelin
Maaşlarının Karşılaştırılması (1991=100)**

	Arş. Gör. 7/1	Yrd. Dç. Dr. 3/1	Doç. Dr. 4/1	Prof. Dr. 1/4	Öğretmen 1/4	Öğretmen 9/1	İl Emn. Müd. 1/4	Polis (Lise M.) 9/2	Hakim 1. Snf 1/4	Hakim Aday 9/1	Şb Md. 1/4	Memur 1/4	Memur 9/1	Memur 15/1
1991- Ocak	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1992- Ocak	98	98	101	108	112	123	113	115	106	98	104	109	133	123
1993- Ocak	99	99	100	105	113	127	115	121	127	96	104	110	140	132
1994- Ocak	105	101	92	101	102	118	111	126	158	168	102	98	129	123
1995- Ocak	91	82	71	74	62	74	75	90	89	100	61	61	85	83
1996- Ocak	90	78	68	69	73	95	80	94	86	107	73	72	131	134
1997- Ocak	122	114	102	103	95	124	119	127	126	156	98	90	170	172
1998- Ocak	108	100	90	90	94	124	106	116	111	138	90	80	152	154
1999- Ocak	115	105	94	95	102	133	116	135	116	145	97	87	165	167
2000- Ocak	95	87	78	78	84	110	96	112	96	120	80	72	136	138
2001- Ocak	94	86	77	78	83	109	99	122	130	119	79	72	135	137
2002- Ocak	91	83	96	104	80	105	111	118	125	115	76	69	131	132
2003- Ocak	93	82	92	97	82	110	104	119	116	115	76	73	145	149
2004- Ocak	90	78	86	90	79	109	97	116	108	111	73	72	146	151
2005- Ocak	92	79	87	91	81	112	98	118	117	134	75	72	150	155

Zaman zaman çeşitli kurumların hükümetler nezdinde başvurdukları ücret iyileştirmeleri girişimleri daha çok güç/nüfus ilişkileri ekseninde olmakta ve bu da çarpıklıklara neden olmaktadır. Örneğin yakın geçmişte konumuz olan üniversitelerdeki akademik kadronun ücretlerinin iyileştirilmesi yönünde çeşitli girişimler olmuş, YÖK ve üniversite rektörleri başbakan dahil olmak üzere çeşitli kesimlerle görüşmüş ve sonuçta talep edilen ücret iyileştirmeleri sadece profesörleri ve belli ölçüde doçentleri kapsayacak bir şekilde yapılmıştır. Bu girişim akademik kadroların ücret düzeyleri arasındaki makasın önemli düzeyde açılmasına neden olmuştur. Bu ve benzeri girişimler çeşitli kurumlar tarafında olmaktadır. Bu tür bir yöntemle ücret düzeyleri arasındaki ilişkilerin ekonomik rasyonelliği bir kenara bırakır ve güç/nüfus ilişkileri ekseninde oluşması, çalışma motivasyonunu ve verimliliği azaltıcı gelişmelerin ortaya çıkmasını neden olmaktadır. Nitekim üniversitelerde başarılı öğrencilerin akademisyenliği tercih etmeme yönündeki tutum göstermeleri önemli ölçüde kişinin katlandığı yoğun çalışma temposuna rağmen düşük düzeyde ödüllendirmesiyle ilişkilidir.

2.1. Akademik Personel İle Adalet Personelinin Ömür Boyu Gelir Analizi

Aşağıda yer alan tablo 7 ve Tablo 8 Tablo1, Tablo2 ve Tablo 3'teki verilere dayanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur. Yeni mezun bir hukuk fakültesi öğrencisinin akademisyen olmak veya hakim adayı olma tercihi sonucu elde edeceği ömür boyu gelir karşılaştırılacaktır. Tablonun oluşturulmasında her iki meslek içinde çalışma süresi olarak 36 yıl alınmıştır. Analizin durağanlıktan kurtarılması amacıyla akademisyenlik için ömür boyu gelir hesaplarında her 5 yılda bir meslekte bir basamak atıldığı varsayılmıştır. Aynı varsayım hakim adayının ömür boyu geliri hesaplanırken de kullanılmıştır. Bir akademisyenin ömür boyu geliri hesaplanırken 36 yıl olarak alınan çalışma süresinin ilk 5 yılı araştırma görevlisi, 5 yıl yardımcı doçent, 5 yıl doçent ve geri kalan sürede ise profesör olarak hesaplanmıştır. Hakim olmayı

tercih eden birey için ise ilk 6 yıl hakim adayı geri kalan süresi için ise ¼ derece hakim olarak hesaplanmıştır.*

Tablo 7 : 1991-2006 Akademisyen ve Hakimlerin Ömür Boyu Geliri (TL)

DÖNEM	Akademisyen Ö.B.G.	Hakim Ö.B.G.
1991-Ocak	1.196.024.400	1.295.143.200
1992-Ocak	2.255.682.000	2.440.483.200
1993-Ocak	3.523.620.000	4.606.632.000
1994-Ocak	5.798.604.000	9.925.848.000
1995-Ocak	10.033.008.000	13.025.232.000
1996-Ocak	17.104.728.000	22.887.072.000
1997-Ocak	43.549.104.000	57.766.392.000
1998-Ocak	77.040.504.000	102.001.248.000
1999-Ocak	133.984.584.000	176.514.048.000
2000-Ocak	185.315.400.000	244.122.480.000
2001-Ocak	249.685.560.000	439.850.160.000
2002-Ocak	543.389.760.000	730.981.440.000
2003-Ocak	648.462.600.000	860.835.600.000
2004-Ocak	705.613.800.000	930.679.200.000
2005-Ocak	780.900.000.000	1.109.299.680.000
2006-Ocak	840.756.000.000	1.187.902.620.000
TOPLAM	4.248.608.978.400	5.894.133.278.400

* Hakim adayı olarak göreve başlayan bir hukuk fakültesi mezunu iki yıl hakim adayı olarak çalışmakta, birinci sınıfa yükselmesi 8 yıl ve üzeri sürmektedir. Hakimlerin her aşamada aldığı maaş yıllar itibariyle elde edilemediği için hakim adayı olarak 6 yıl, geriye kalan süreyi 1. sınıf hakim olarak çalıştığı bu tür bir varsayımın da çok fazla sapma göstermeyeceği göz önünde bulundurularak kabul edilmiştir.

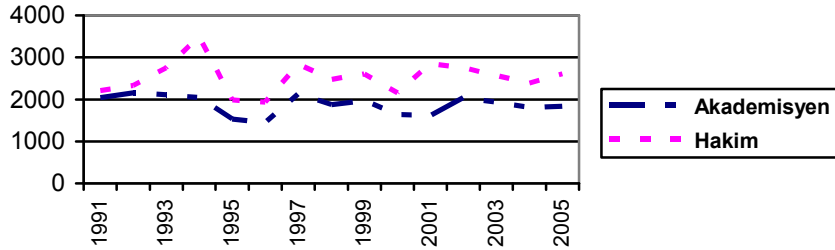
Yıllar itibariyle akademisyen ve hakim maaşlarına bakıldığında hakimlerin ömür boyu kazançlarının her dönemde akademisyenlerin ömür boyu kazançlarından fazla olduğu gözlemlenmektedir. 1991-2006 yılları arasında ömür boyu kazançların toplamına baktığımızda da akademisyen olmayı seçmekle hakim olmayı seçmenin kişiye toplamda getireceği ömür boyu kazanç farkı açıkça görülmektedir.

Tablo 8 : 1991-2006 Akademisyen ve Hakimlerin Gelirleri (1991-2005)

DÖNEM	Akademisyen Ö.B.G. (Reel)	Hakim Ö.B.G. (Reel)
1991-Ocak	2.039.605	2.208.634
1992-Ocak	2.155.042	2.331.598
1993-Ocak	2.107.050	2.754.668
1994-Ocak	2.043.921	3.498.713
1995-Ocak	1.533.607	1.990.986
1996-Ocak	1.448.215	1.937.792
1997-Ocak	2.134.331	2.831.117
1998-Ocak	1.872.920	2.479.737
1999-Ocak	1.977.518	2.605.223
2000-Ocak	1.635.753	2.154.834
2001-Ocak	1.619.402	2.852.765
2002-Ocak	2.042.669	2.747.849
2003-Ocak	1.932.328	2.565.170
2004-Ocak	1.808.446	2.385.276
2005-Ocak	1.833.771	2.604.945
TOPLAM	28.184.579	37.949.308

Hesaplamalar reel olarak yapıldığında da benzer sonuçlar gözlemlenmektedir. Reel kazanç bazında da akademisyen olmayı seçmekle hakim olmayı seçmek arasında ömür boyu kazanç açısından fark hakimlik lehine olduğu görülmektedir.

Grafik 3 : Akademisyen ve Hakimlerin Reel Ücretlerinin Karşılaştırılması, TL (1991-2005)



Grafik 3'te akademisyen ve hakimlerin 1991-2005 yılları arasındaki reel ücretlerindeki gelişmeler gösterilmektedir. Ücret trendlerinde ilk göze çarpan husus, reel ücretlerin oldukça istikrarsız olduğudur. Ayrıca incelenen yıllarda her dönemde akademisyenlerin reel ücretleri hakimlerin reel ücretlerinin gerisinde kalmakla birlikte kriz dönemlerinde farkların yükseldiği göze çarpmaktadır. Nitekim iki grubun ücretleri arasındaki farkın en yüksek olduğu yıllar 1995 ve 2001 yıllarıdır. Akademisyen ve hakimlerin ücretleri arasındaki farkın en düşük olduğu yıl 1991 iken, yaşanan ekonomik krizlerden sonra farkın açılmasıyla iki grup arasındaki eşitsizlik kalıcı hale gelmektedir.

Tablo 9 akademisyenler ve hakimler için ömür boyu geliri 2006 yılı itibariyle hesaplamaktadır. Akademisyenin ömür boyu kazancı hesaplanırken her kademedede 5 yıl geçirdiği (Asistan *5)+(Yardımcı doçent*5)+(Doçent*5)+(Profesör*21) olarak, hakimın ömür boyu geliri hesaplanırken ise (Hakim aday*2)+(8/1 Hakim*2)+(1/1Hakim*2)+(1.Sınıfa ayrılmış Hakim*2)+(1.Sınıf Hakim*28) olarak hesaplanmıştır. 2006 yılı değerleriyle hesaplanan akademisyenin ömür boyu geliri ile hakimın ömür boyu gelirine bakıldığında hakim kazancının yaklaşık akademisyen kazancının iki katı olduğu açıkça görülmektedir. Sonuç olarak hukuk fakültesinden mezun olan bir kişinin akademisyen olmak ve hakim

olmak tercihleri arasında kaldığında akademisyen olmayı seçmesi diğer şartlar sabitken* rasyonel değildir.

Tablo 9 : 2006 Yılı İçin Akademisyen ve Hakimlerin Ömür Boyu Gelirlerinin Karşılaştırılması (TL)

DÖNEM	Akademisyen Ö.B.G.	Hakim Ö.B.G.
2006	840.756.000.000	1.500.792.000.000

* Bilindiği üzere iktisat biliminin en temel varsayımı, rasyonel (ekonomik insan) anlamında homo-economicus'dur. Buna göre, rasyonel olan bir birey diğer şartlar sabitken akademisyen olmayı tercih etmeyecektir. Diğer şartlar, arasında ebeveynlerin meslek tercihi ile ilgili ısrarı, kişinin meslek tercihi ile ilgili olarak gelir düzeyini göz ardı ederek idealist davranması vb. yer almaktadır.

SONUÇ

Beşeri sermayeye yapılan yatırımların ülkelerin ekonomik gelişmelerine yaptığı katkı konusunda yaygın bir kabul bulunmaktadır. Akademisyenlik, doktorluk (tabiplik), avukatlık gibi kişinin uzun süre eğitimini sürdürmesi gereken meslekleri tercih etmesi sonucunda elde edeceği kazançların karşılaştırılmasında, rasyonel bireyin eğitim süresiyle orantılı olarak yüksek gelir elde edeceği meslekleri tercih edeceği ya da eğitim süresinin uzunluğuna karşın düşük gelir elde edilen mesleklerin tercih edilme düzeyi düşmektedir. Beşeri sermayeden ekonomi için beklenen katkının yüksek olabilmesi için iş tatmininin sağlanmasında ücret önemli bir role sahiptir. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerde gelir adaletsizliğinin arttığı şeklindeki yargıyı Türkiye özelinde göstermek amacıyla da elde edilen bulgular değerlendirilebilir. Türkiye ve diğer ülkelerde eğitimin getirisi üzerine yapılan çalışmalarda eğitim süresinin artmasıyla birlikte getirisinin de arttığı şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır.

Beşeri sermaye kapsamında ele alınan eğitimin kişiye sağlayacağı kazanç açısından tercih edilebilir olup olmadığının tespiti için yapılan çalışmada elde edilen bulguları şu şekilde özetlenebilir. 1991-2006 dönemleri arasındaki veriler incelendiğinde akademisyenlerin kazançlarında artış olmakla birlikte bu artış fiyat indeksinin gerisinde kalmıştır. Araştırma görevlisi, Yardımcı doçent, Doçent ve Profesör ücretleri incelendiğinde sözü edilen dönem içerisinde fiyat artışlarından en fazla etkilenenlerin Yardımcı doçentler en az etkilenenlerin ise Profesörler olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca Araştırma Görevlisi ile Yardımcı doçent ve Doçent arasındaki ücret farklılıkları azalmaktadır. Akademisyenlerin ücretlerine reel olarak bakıldığında ise aynı dönem içerisinde tüm akademik kadroların ücretlerinin reel olarak gerilediği gözlemlenmektedir. Bu reel kayıptan en çok etkilenenler yine yardımcı doçentler olurken en az kayba uğrayan akademik kadro profesörler olmuştur. Türkiye'deki akademisyenlerin

ücretleri AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında ise çok önemli düzeyde farklılıklar olduğu görülmektedir.

Akademisyenlerin kendi aralarındaki ücret farklılıklarının yanında akademisyenliği seçmekle başka meslek tercih etme arasındaki gelir farklılıkları da önemlidir. Çalışmada akademisyen ücretleri, adalet-eğitim ve güvenlik sektörü ile karşılaştırılmıştır. Genel olarak tüm kazançlar açlık sınırının üstünde yoksulluk sınırının altında oluşmuştur. Sadece profesörlerin ve son düzenlemeyle hakim maaşları yoksulluk sınırının üzerinde kalmaktadır.

Çalışmada akademik personel ve adalet personelinin ömür boyu gelirleri analiz edilmiştir. Yeni mezun bir hukuk fakültesi öğrencisinin akademisyenliği tercih etmek ya da akademisyen olma tercihi sonucu elde edeceği ömür boyu gelir hesaplanmıştır. 1991-2006 yılları arasında hakimlerin ömür boyu gelirleri her dönem akademisyenlerin ömür boyu gelirlerinden fazla çıkmıştır. Hesaplama reel olarak yapıldığında da aynı sonuçlar elde edilmiştir. Nominal ve reel olarak hesaplanan ömür boyu gelirlerde hakimliği tercih etmek akademisyenliği tercih etmeye göre yaklaşık % 40 daha fazla kazanç getirmektedir. 2006 yılı sonrasında yapılan ücret artışları da dikkate alındığında iki meslek grubu arasındaki farkın akademisyenler aleyhine açıldığı görülmektedir..

Hem akademik kadrolar arası ücret dengesinde meydana gelen farkın derinleşmesi hem de beşeri sermayenin üretim ve bilginin dağıtım merkezlerinden biri olan akademinin diğer mesleklere nispeten daha düşük düzeyde ödüllendirilmesi, bu kesimin ücretlerinin yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Ayrıca, reel ücretlerdeki istikrarsız gelişme trendi bu mesleği seçme niyetinde olanların tercih yapmalarını zorlaştırmaktadır.

KAYNAKLAR

- Baçoğlu, Ufuk, Ölmezoğulları, Nalan, Parasız, İlker, **Gelir Bölüşümü Teori ve Politika**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 1999.
- Biçerli, Kemal, **Çalışma Ekonomisi**, Beta Yayınları, İstanbul 2000.
- Bülent, Güloğlu ve Mine, Yılmaz, "Ekonomik Büyüme ve İnsani Kalkınma: Panel Veriler Ekonometrisi Neler Getiriyor?" **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, Bildiriler Kitabı, Hereke-Kocaeli, 2002,
- Dura, Cihan, Atik, Hayriye, Türker, Oğuzhan, "Beşeri Sermaye Açısından Türkiye'nin Avrupa Birliği Karşısındaki Kalkınma Seviyesi", Osmangazi Üniversitesi, **3. Ulusal Bilgi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım 2004**, Eskişehir.
- George, Psacharopoulos, "Returns to Education; A Further International Update and Implications," **The Journal of Human Resources**, Cilt: 20, Sayı: 4, Yıl: 1985.
- George, Psacharopoulos, ve Patrinos, H. Antony, "Returns to Investment in Education:A Further Update," **World Bank Policy Research Working Paper**, No: 2881, September 2002.
- <http://www.harb-is.org.tr> (12. 10 2006).
- Karagül, Mehmet, "Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi Ve Etkin Kullanımı", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (5) 2003.
- Kozlu, Cem, **Türkiye Mucizesi İçin Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri**, 4. B., Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, Yayın No: 335, Ankara, 1996.
- Krueger, Alan B. ve Lindahl, Mikael, "Education for Growth: Why and For Whom?", **Journal of Economic Literature** Vol. XXXIX (December 2001).
- Ramirez, Alejandro, Ranis, Gustav, ve Stewart, Frances, "Economic Growth And Human Development", **Economic Growth Center**, Yale University, December, 1997.
- Sarı, Ramazan, "Kazançlar ve Eğitim İlişkisi: İl Bazında Yeni Veritabanı ile Kanıt", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 29 (3-4), 2002.
- Tansel, Aysıt, "Return to Investment in Education in Middle Eastern and North African Countries," **Economic Research Forum**, Cilt:2, Sayı:2, Yıl: 1995, s. 20-23'e dayanan "Türkiye'de Eğitimin Getirisi," başlıklı yayınlanmamış makale.
- TÜİK, "Yoksulluk Çalışması Sonuçları, 2004" Sayı:27, Şubat 2006.
- Türk Eğitim-Sen, "Toplu Görüşmeye Giderken 2006", **Türkiye Kamu-Sen'e Sunulan Toplu Görüşme Teklif Raporu**, 06 Temmuz 2006.

- Yumuşak, İbrahim Güran, "Kadın Eğitiminin Ekonomik Analizi", **II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi (Derbent:17-18 Mayıs 2003) Bildiriler Kitabı**, Kocaeli Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını, Beta Yayıncılık, 2003.
- Yumuşak, İbrahim Güran, Bilen, Mahmut, "Gelir Dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 1, Sayı:1, 2000.